

Uydu kent, Saçaklanma Kentleşmede Bölgesel Eğilimler ve Köy Kent Açılımı: Tersine Göç Sürecinde Asimetrik Göç kaygısı Üzerine

Yrd.Doç.Dr. Ahmet FİDAN
Ünye İİBF Kamu Yönetimi Öğr.Üyesi
ahmet@ahmetfidan.com

"Asimetrik göç sorunsalı: Hadi gel köyümüze geri dönelim"

ÖZET

Teknik ama bir o kadar da öncelikli ulusal sorunlarımızdan birisi de “tersine göç” sürecindeki “asimetrik göç” sorunsalıdır.

Mücavir alan kavramının neredeyse anlamını yitirdiği “İstanbul Metropoliten Alanı”ndaki yoğunlaşma ve bölgedeki kentsel obezleşme, insanca yaşam açısından, yerel kamusal hizmet sunumu için yetersiz kalması bölgesel eğilimleri kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu süreç merkezi yönetimleri şiddetle desantralizasyona iterken. bu çerçevede tıpkı büyükşehirleşme süresince olduğu gibi (nüfus artışı ve kent merkezleri birbirine yaklaşarak büyükşehirler oldu) bölgesel süreçte de büyükşehirler birbirlerine yaklaşmakta ve kaynaşmakta bu yaklaşmanın sonucunda büyükşehirlerin birbirleri ile entegrasyon gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Uydu Kentler / Banliyöler (Kentlerin Desantralizasyonu/ Saçaklanması)

Köy-Kent Projesi ve Dengeli Kentsel Dağılım İdealizasyonu

Kent merkezlerinin ulaşım, sağlık, barınma, konut, sanayi, mezar, eğitim ve bu gibi fonksiyonları taşıyamaması yerine getirememesi sonucunda kentlerin desantralizasyonu yani dışa doğru yeni kentler ivmelenmeler oluşmaya başlar. Böylece yoğunlaşmış yapılaşma alanı bakımından bitmiş

kent merkezleri bu fonksiyonları yerine getirebilmek için birinci aşamada saçaklanarak banliyöler üretecektir.

Bir çeyrek yüzyıl içinde oluşmuş olan banliyöler ana kent tarafından absorbe edilebilmektedir. Böyle durumlarda yeni ikincil saçaklanmaların ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelecekti.

Desantralizasyon, çoğunlukla planlanmayan; ama planlı olması gereken bir süreçtir. (bu cümle 2005' e kadar ki zaman dilimi için yapılmıştır.) Son değişikliklerle saçaklanma ve ya banliyöleşme planlanarak zorunlu hale getirildi ve şuanda da planlanmaktadır. Böylece kentlerin saçaklanması bir çok açıdan kontrollü hale gelmiştir.

Köy-Kent Projesi ve Dengeli Kentsel Dağılım İdealizasyonu

1970 li yıllarda ortaya çıkan köy-kent projesi, köyleri cilalayan köylünün kente akmasını engellemeye yönelik ortaya çıkmıştı. Ancak bu durum altyapı yetersizliğinin giderilememesi nedeniyle gerçekleştirilememişti. Köy- kent projeleri Yugoslavya ve Çin de görülen komün sisteminden kaynaklanan bir projeydi, aynı zamanda tarım-sanayi olgusunun "agr-indus" birlikteliğini öngören olguydu.

Köy-Kent Projesinin Açmazları ve Açarları:

Açmazları

- Kentlilik psikozu
- Ulaşım (sorunu)
- Kaynak sorunu (ekonomik yönden)
- İş imkânları (imkânsızlıkları)

Açarları

- Köylerin sosyal anlamdaki kıkırdak yapısı. Ekonomik krizlerde ortaya çıkan sarsıntının yumuşatılması işlevini görmekte.
- Kentlerin aslında çok ta conconlu mekânlar olmadığı anlaşılıyor. Kentin gürültüsü, çevre kirliliği vb
- Ulusal ölçekte, kentsel ivmelenme açısından adil kalkınma ve yapısal dengeleme sunmaktadır.

Niçin Tutmadı?

1) Kronolojik talihsizlik: Ortaya atıldığı dönemlerde, demografik yoğunlaşma kent merkezleri lehine idi. Henüz kentlerin çok ta 'matah' bir olgu olmadığı henüz ortaya çıkmamıştı,

2) İlgisizlik: O döneme göre, herkes kente akın akın yönelirken, kimse köyde kalmayı düşünmedi. O zaman için köyde altın bile vaad edilse insanların yığınsal akını kente yönelme lehineydi.

3) Baskın şehirli olma psikozu: Bu da sonuç olarak insanlarda "**kentli**" olma etiketini güçlendirmiş, kentin banliyösünde veya varoşunun en çekilmez ücra köşelerinde dahi olsa tercih edilen bir değer halindeydi.

4: Teknoloji ve Lüksün Adresi: Kentler aynı zamanda teknolojiye ulaşmanın ve lüksün adresi noktasındaydı.

"HADİN KÖYÜMÜZE GERİ DÖNELİM, FADİMENİN DÜĞÜNÜNDE HALAY ÇEKELİM" demişti 'ferdi abi'miz. Ve o zamanlarda gelecek okunarak türkülere nakşolmuştu yeni ivmelenmenin adresi.

Peki neydi bu tersine ivmelenmelerin sebepleri:

1. Kentsel Alandaki Baskın İnsan ve Yapı Yoğunlaşması
2. Kentsel Alanlardaki Suç Oranlarındaki Artış ve Güvensizlik
3. Kırsal Alanlardaki Arazi ve İstihdama Yönelik Cazibe

4. Doğal Yaşam Arzusu
5. Kırsal Alanlardaki Ulaşım Altyapısına İlişkin İyileşmeler
6. Kitle İletişim Teknolojileri ve E Devlet Uygulamaları ve (Kente (Şehre) Bağımlıdaki Azalma
7. Kentlerdeki Ulaşım ve Trafik Sorunları
8. Kullanışlı ve Ekonomik Yayla Konutlarının Cazibesi

O dönemde, şehirlerin artan oranlı bir cazibesi bulunmaktaydı. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde durum değişecek ve başta teknolojik imkanlar, ulaşım altyapılarındaki iyileşmeler kente yönelik demografik akının şiddetini önce azaltacak, daha sonra da başa baş hale gelecekti. 2010 lu yıllardan itibaren özellikle e-devlet uygulamaları ve duble yol çalışmalarındaki geleneksel nokta, kırsal alanları ve taşrayı yeniden trend haline getirecekti. Bu tersine ivmelenmenin şiddeti, bu gün için çok hissedilmese de, özellikle 2015 li yıllardan itibaren ciddi şekilde hissedilmeye başlayacaktır.

Tersine Göçün Asimetrik Göçe Dönüşmesindeki Sorunsallar:

İlk olarak; normal göç dönemlerinde bir şekilde insanlar kentsel alanlara gitmekte, kısmen çarpık ta olsa coğrafyanın çoğu imar planı görmüş topraklardı. Ayrıca yoğun nüfus kitlesini absorbe edecek kentsel sosyal yaşam alanları bulunmaktaydı, oysa ki tersine göçte geri dönenler kırsal alanlarda imar görmemiş arazilere villa tarzı konutlarını inşa etmekte. Özellikle büyükşehir sınırları içindeki (yeni büyükşehir olmuş iller başta olmak üzere) kırsal alanlarda çok daha ivedilikle 1/25.000 lik çevre düzeni planlarıyla arazi bölümlenmeleri öngörülmesi gerekmektedir. En azından bu kentlerdeki mücavir alanlara ek olarak 1/10.000 ve hatta, 1/25.000 ölçekli haritaların çalışılmaya başlanması gerekmektedir.

İkinci olarak; Tersine göçün normal göçe göre önemli bir farkı da, normal göç dönemlerinde insanlar para kazanmak için geri dönmekte iken, tersine göçün dominant (baskın) içeriği, daha çok (yurt içi veya yurt dışından) emekli olmuş kişilerden oluşmaktadır. Bu da gidişe göre dönüş profiline baktığımızda çok daha nitelikli ve bilinçli yurttaş profiline görmekteyiz. Bu profile göre taşrada uygun sosyal mekanların da yavaş yavaş oluşturulması gerekecektir.

Diyebiliriz ki, 1950'li yılların ölü doğmuş cafcıflı projesi olan köy-kent projesi, bugün için uygulanmaya konulsa kuvvetle muhtemel Türk kentleşme ve iskân politikası açısından önemli bir ko(ru)num olurdu. Çünkü bugün için önemli ölçüde kırsal alanın ulaşım alt yapısı tamamlanmış ve iletişim yoğun teknolojik gelişmeler köylünün ikide bir şehre inme ihtiyacını ortadan kaldırmıştır.2013 yılı itibari ile %35 kamusal hizmet taleplerini yerinde yapabilir hale gelmiştir.

Bunun iki ayağı vardır. Birinci ayağı telekominakasyon ve e-devlet hizmetleri ikinci ayağı kamusal mal veya hizmet sunumlarındaki yerelleşme eğilimidir.

Bu dönem aralıklarında, Türkiye de ki kentleşme oranına bakarsak; 1930lu yıllarda kentsel nüfus %24 iken 1990lı yıllarda %50 nin üzerine çıkmıştır. 60 yıl içinde kentsel nüfus iki katına çıkıyor. 1990 dan 2010 a kadar ki süreçte (20 yıllık bir süreçte) kentleşme hızındaki (artan oranlı) artış %75 in üzerine çıkmıştır. Şu durumda nüfusun ¾ ü kentte oturmaktadır. (TUIK Verileri)

2010 yılı için %76,6 ya çıkan kentleşme oranı bugün için (2013) %80leri geçmiş durumdadır. Ne var ki 2013 ten sonra ki kentleşme istatistikleri hormonlu olacaktır. Çünkü büyükşehirlerdeki il merkezi nüfusu şartının terkedilip ilin siyasi sınırı ölçüt alınmasıyla belediye sınırı dışındaki köysel alanlar kent olarak tanımlanmaktadır. Bu da gelecek on yıl boyunca istatistiklerde "**kentleşme körlüğü**" etkisi oluşturacaktır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında görülen köy-kent oranları 2013 yılı için aynadan görünmektedir. Yani ters görünmektedir. Bu süreç önemli ölçüde toplumsal ekonomik erozyonları da beraberinde getirmiştir.

SONUÇ:

Köylerden kentlere doğru nüfus akınlarının ters yöne çevrilmesi istenilen bir durum olsa da bunu ortaya çıkarmak oldukça güçtür. Şu anki seyir, tersine bir göç değil, asimetrik bir göçtür. Bu da acilen kontrol altına alınması gereken bir olgudur. Bunun yolu da, son düzenleme ile köy iken bir yasayla kentsel alan haline gelen bölgelerin "**bölge planları**"yla ve "**çevre düzeni planları**" ile ivmelenmelerin öngörülür hale getirilmesidir.

Özellikle büyükşehirlerde il idari sınırlar ile belediye sınırlarının özelde kent sınırlarının kombine edilmesi (örtüşürülmesi) sürecinde bu güne göre kent özeği dışındaki alanların kalkınmasına yönelik atılım hamleleri tüm Türkiye de öncelik ve öndelik kazanacaktır. Bu süreçte, kent merkezlerinde yaşayanlara en az bir on-onbeş yıllık zaman aralığında sabır göstermek düşecektir. Zira, kent merkezi dışındaki yerlerin kentsel alan haline gelmesi onyıllar alacak bir süreçtir. Bu süreci tersine göç veya asimetrik göç hızlandıracaktır. Zira bu güne göre köy bölgelerinin dündeki ahşap evleri yerini villalara veya villakondulara bırakmaya başladı bile.

Yerel yönetimlerin bu bölgelerdeki özellikle altyapı oluşturma süreçleri tavizsiz sürdürülmelidir. Bu sürecin başlangıç anahtarı ise, yol altyapısının ilk başta kent refah seviyesi ve kentsel standartlarda çözümlenmesidir. Zira bütün gelişmeler ancak ve ancak yol altyapısındaki sorunsuzlukla hızlanabilecektir.

REFERANSLAR:

Canpolat Hasan, (2012) **Türk Belediyeciliğinde Ölçek ve Model Sorunu**, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği Yayınları, Ankara.

Fidan Ahmet, (2011) **Yerel Yönetimlerde Büyükşehir ve Bütünşehir Uygulamaları ve Belediyelerde Ölçek ve Sınır Belirleme Sorunları**, Kent Akademisi, Yıl 4, Sayı, 7 İstanbul.

Geray Cevat, (2000) **Belediye Kurulmasında Uygulanacak Ölçütler ve Yöntem**, Türk Belediyecilik Derneği Yayını, Ankara.

Göymen Karel, (1997) **Türkiye’de Kent Yönetimi**, Boyut Kitapları İstanbul

Topal, A. Kadir, **Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 6, Sayı, 1 2004